

Л.В. Богиня, Т.В. Савицька, І.В. Колєчкіна

Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична
стоматологічна академія, м. Полтава

УРАХУВАННЯ ВИКЛАДАЧЕМ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ТА ХАРАКТЕРОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ЇХ АДАПТАЦІЮ

У статті розглянуто деякі характерологічні особливості іноземних студентів, що прибувають на навчання в Україну з різних регіонів світу, умови їх адаптації до навчання та проживання в новому соціокультурному середовищі, можливі вербальні та невербальні засоби впливу викладача на адаптаційні процеси.

Ключові слова: *характерологічні особливості, «культурний шок», адаптаційні процеси, педагогічний вплив, лінгвокультурологічна адаптація.*

The paper considers some characteristic peculiarities of international students, who comes to Ukraine from different countries of the world with educational purpose; the conditions of their adaptation to training and accommodation in new sociocultural environment; possible verbal and non-verbal means of the teacher's influence onto the processes of adaptation.

Keywords: *characteristic peculiarities, “culture shock”, adaptation processes, pedagogical influence, linguo-cultural adaptation.*

В статье рассмотрены некоторые характерологические особенности иностранных студентов, приезжающих в Украину из разных стран мира с целью получения образования, условия их адаптации к обучению и проживанию в новой социокультурной среде, возможные вербальные и невербальные средства влияния преподавателя на течение адаптационных процессов.

Ключевые слова: *характерологические особенности, «культурный шок», адаптационные процессы, педагогическое влияние, лингвокультурологическая адаптация.*

Одним з аспектів інтернаціоналізації системи освіти України є підготовка фахівців для зарубіжних країн, а підготовка лікарів з числа громадян зарубіжних країн є одним з пріоритетних напрямків роботи вищих навчальних медичних закладів України в цілому і нашої академії зокрема.

Іноземні студенти, що прибувають для здобуття вищої освіти в Україну, стикаються з безліччю проблем, потрапляють в так звану ситуацію «культурного шоку» [1]. Якісна підготовка студентів-іноземців починається ще на підготовчих відділеннях, коли закладається мовне підґрунтя отримання того чи іншого фаху. Забезпечити достатнє оволодіння мовою покликані не лише мовне середовище, а й спеціально створені педагогічні умови навчання. На думку більшості вчених і методистів [3,4] цілеспрямована робота викладачів мови підготовчого факультету/відділення, які в процесі навчання мови використовують спеціально відібрані адаптовані навчальні матеріали, що містять лінгвокраїнознавчу і лінгвокультурознавчу інформацію, сприяє швидкій і безболісній адаптації студентів-іноземців до нового соціуму.

Спираючись на психолого-педагогічні дослідження та на власне бачення проблеми, педагогічний колектив підготовчого відділення для іноземних громадян ВДНЗУ «УМСА» широко використовує комплекс заходів організації навчально-виховного процесу, спрямований на забезпечення якнайшвидшої адаптації іноземців до умов навчання в українських медичних вишах.

Реалізація педагогічних умов навчання має на меті забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу довузівської та професійної підготовки майбутніх лікарів, визначення форм і методів інформаційної підтримки процесу формування готовності іноземних студентів до професійної діяльності.

Створення педагогічних умов підготовки іноземних студентів починається з поняття «адаптація», яке мають розуміти викладачі, що працюють з іноземними студентами.

Педагогічний аспект адаптації проявляється в особливостях пристосування іноземних громадян до нової педагогічної системи, до інтернаціонального складу груп, у яких спостерігається національна чи релігійна несумісність, до необхідності засвоєння великої кількості інформації на нерідній мові, формуванню нових знань, умінь та навичок тощо. Процес адаптації іноземних студентів – це багатоаспектний процес знайомства, звикання і пристосування іноземного студента до нового соціокультурного середовища, умов навчання та проживання у ньому.

Досягненню мети навчання сприяє застосування різноманітних педагогічних технологій. Викладач, маючи за кінцеву мету навчання підготовку висококваліфікованого, компетентного фахівця, здатного критично мислити, самостійно приймати рішення, створює умови для застосування таких педагогічних технологій як особистісно-орієнтоване навчання, інноваційні технології, технології інтерактивного навчання та коучингу, тренінги тощо.

На початковому етапі навчання іноземних громадян, на нашу думку, найкращі результати досягаються шляхом поєднання особистісно-орієнтованого та інтерактивного навчання, коли студент є водночас і об'єктом, і суб'єктом навчального процесу. Створення атмосфери доброзичливості, щирості, взаємоповаги дає можливість слухачам підготовчого відділення не лише вивчити мову на належному рівні, а й готує психологічне підґрунтя для формування майбутнього лікаря, який, маючи досвід таких взаємовідносин у колективі з одногрупниками та викладачами, здатен відтворити його у своїй роботі і спілкуванні з пацієнтами та колегами.

Організація навчально-виховного процесу підготовчого відділення для іноземних громадян як послідовного, логічного і цілісного, в якому гармонійно поєднані цілі, форми, методи і засоби навчання, методики викладання дисциплін з високою майстерністю педагога є одним з головних завдань у системі довузівської підготовки іноземних громадян. Разом з тим, навіть найкраща організація навчання, найновіші технології та вмілі педагоги

не зможуть забезпечити гарні результати навчання, якщо іноземні студенти невмотивовані до оволодіння майбутнім фахом. Останнім часом ми спостерігаємо, що близько 20% іноземних громадян, що вступають на підготовче відділення нашої академії, не визначилися з майбутнім фахом, і, як наслідок, мають низьку мотивацію до вивчення профільних дисциплін. Вивчення мови цією категорією іноземців стимулюється, здебільшого, мовним середовищем. Цей фактор мають використовувати викладачі, аби втримати та підвищити мотивацію. Крім того, підвищенню мотивації сприяє створення на заняттях з мови ситуацій, які будуть зустрічатися студентам у їх майбутній професії. Викладач, використовуючи сучасні технології інтерактивного навчання, які є сукупністю прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на студентів, демонструє важливість вивчення лексико-граматичних одиниць фахової мови медика.

Але на початковому етапі навчання найбільшу роль у вивченні мови відіграють умови проживання та необхідність спілкування з мешканцями міста у різних сферах: офіційній, навчальній, побутовій тощо. На підготовчому відділенні Вищого державного навчального закладу «Українська медична стоматологічна академія» розроблена і успішно застосовується система подачі країнознавчої і культурознавчої інформації на заняттях з мови. Вже в процесі вивчення початкового фонетико-граматичного курсу студенти знайомляться з реаліями і вивчають лексику, пов'язану з географічними поняттями (Україна, Київ, Полтава тощо) і з культурою українського народу (назви продуктів, страв і т.п.).

Не менш важливим нам видається використання і трактування елементів невербальної комунікації (жестів, міміки), які сприяють зняттю психологічних труднощів в новому соціальному і мовному середовищі. Спілкування між викладачем і студентами групи на початковому етапі навчання починається завжди з погляду і посмішки, які є засобом встановлення контакту, отримання «зворотного зв'язку» – інформації про те, що людина «включилася» в комунікацію, слухає і розуміє.

Деякі жести, які є інтернаціональними, допомагають студентам легше адаптуватися до навчального процесу. До таких жестів можна віднести жест вказівного пальця, прикладеного до губ, як вимога тиші під час відповіді одного з студентів з метою концентрації уваги інших і уникнення підказок. Похитування головою в вертикальному положенні розцінюється як жест схвалення, підтримки, а похитування головою в горизонтальному положенні, навпаки, – як жест заперечення, незгоди. Кругові рухи долонею можна використовувати як пропозицію повторення фонетично складних слів, відповіді на питання. Для студентів такі жести є зрозумілими і не викликають напруги або негативних емоцій.

Але, використовуючи жести, викладач має бути особливо уважним до того, що один і той же жест у культурах різних народів може трактуватися по-різному, іноді абсолютно протилежно. Так кивання головою вперед в нашій мовній культурі означає підтвердження, в той час як в болгарській мові він означає заперечення. У нашій культурі (і в культурі більшості європейських країн) плеск у долоні – це жест схвалення, радості, заохочення, а у багатьох східних народів – вираз скорботи за померлим.

Так як на підготовчому відділенні навчаються студенти-представники різних культур, одним із завдань викладача є зведення до мінімуму непорозумінь у спілкуванні. При цьому врахування факту належності студентів до представників так званих «контактних» або «неконтактних» соціальних культур допомагає попередити виникнення конфліктних ситуацій. На думку етнографів до «контактних» культур умовно можна віднести в основному представників південних народів – латиноамериканців, іспанців, арабів. До «неконтактних» – культури народів півночі Європи і Азії. Слов'янські культури відносяться до «середньо контактних».

На думку психологів, неконтактному співрозмовнику контактний здається нав'язливим, безцеремонним, іноді навіть нахабним. Цей факт слід враховувати викладачеві з одного боку для підтримки і коригування свого

емоційного стану, а з іншого боку, для встановлення взаєморозуміння між студентами групи.

Практична необхідність спілкування зі студентами з багатьох регіонів нашої планети змушує вчених і викладачів-практиків виокремити національно-психологічні особливості представників різних культур [2, с.20-24]. Так, працюючи з англомовними африканськими студентами (наприклад, з Гани, Нігерії, Уганди), викладач має розуміти, що ця категорія іноземців характеризується повільним темпом сприйняття та відтворення вивченого, тому не слід підганяти їх з відповіддю, а новий матеріал треба подавати частинами, в сповільненому темпі. Якщо в групі з представниками вищезазначених країн є латиноамериканці чи араби, викладач має диференціювати завдання з урахуванням більш швидкої реакції останніх. Враховуючи, що африканські студенти з англомовних країн пред'являють підвищені вимоги не лише до навчального процесу, а й до умов проживання, викладачеві, нерідко, потрібно бути готовим допомогти у вирішенні побутових проблем. Разом з тим, з цим контингентом має бути контакт ще й на духовному рівні, бо більшість африканських студентів глибоко віруючі, мають цікаве «внутрішнє» життя й прагнуть до обговорення питань про сенс буття, морально-етичний портрет лікаря тощо.

Виходячи з того, що в нашій академії значна кількість студентів з країн Близького Сходу й Північної Африки, викладачам важливо враховувати недостатній контроль емоційної сфери представниками цього регіону, зміну настрою, конфліктність. Цей контингент студентів легше сприймає навчальний матеріал, ніж африканські студенти, але, через невміння працювати систематично, відсутність навичок самостійної роботи, вихідці з країн Близького Сходу мають, здебільшого, результати навчання гірші, ніж представники країн Африки. Вихідці арабських країн потребують постійного контролю з боку викладача, особливо в формуванні навичок самостійної роботи. Демократизм у роботі з цими студентами зайвий, він завдасть шкоди

навчанню, адже в своїх країнах студенти звикли до суворого (але справедливого, об'єктивного) ставлення викладача.

Так як останнім часом збільшується контингент студентів з країн Азії, а саме з Індії, Пакистану, варто зазначити, що представники цих країн сором'язливі, совісні, свідомі щодо свого вибору люди, але з іншого боку вони честолюбні, вперті, неконтактні. Вони вміють контролювати свої емоції, що пояснюється як вихованням, так і значимістю власної репутації. Ці студенти надають перевагу самотійній роботі, не потребують схвалення групи, неконфліктні. Для них дуже важливі традиції, і тому нам, європейцям, часто незрозуміла їх «ритуалізована» поведінка. Але, маючи звичку виконувати вимоги викладача, представники країн Азії виявляються гарними студентами, здатними відтворити вивчений матеріал і застосувати його на практиці.

Але, крім знання національних особливостей студентів, викладач має чітко орієнтуватися в мовному матеріалі, що потребує особливої уваги при вивченні, виходячи з іншого лінгвокраїнознавчого «багажу» іноземців, які вивчають мову.

Значної уваги, на наш погляд, вимагає засвоєння студентами форм звертання в українській чи російській мові, що відрізняються від таких форм у мові тих країн, звідки приїхали студенти.

Найчастіше іноземні студенти, що прибули з країн Африки та Близького Сходу, для яких рідною є арабська мова, використовують усталену в їх культурі форму звертання «викладач» або «викладач + ім'я». А студенти франкофони використовують форму «мадам + ім'я» для звернення до викладача-жінки. Тому використання нормативної в нашій мовній культурі форми звертання до викладача по імені-по батькові здається їм недостатньо поважним. Пояснення правил уживання різних форм звертання до посадової особи, викладача, незнайомої людини, властивих власне українській чи російській мові, вимагає від викладача терпіння, щоденного повторення в

перші тижні навчання й обов'язкового заохочення студентів, які правильно вживають мовні етикетні форми.

Одним з елементів, що відображає культуру народу в мові, і становить інтерес для іноземців, є фразеологічні одиниці. Природно, що на початковому етапі навчання мови їх використання повинно бути методично вивірене і виправдане, як в кількісному, так і в якісному пред'явленні. Студенти-іноземці з задоволенням вивчають фразеологізми, аналоги яких є в їх рідній мові, що сприяє зближенню культур в їх мовній свідомості. Прикладом таких ідіоматичних виразів можуть служити «Повторення – мати навчання», «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Введення ж фразеологізмів, що мають національне забарвлення, проводиться в процесі вивчення курсу «Країнознавство», коли студенти вже знайомі з основними подіями української історії, деякими звичаями і традиціями українського народу. Серед таких одиниць «Хліб усьому голова», «Без труда нема плода», «Хто ледащий – тому їсти нема що» і т.п.

У фразеологічних системах різних мов існує значна кількість інтернаціоналізмів, а також фразеологізмів, пов'язаних з загальнолюдським знанням про властивості реального світу. Використання таких фразеологічних одиниць на початковому етапі навчання мови, на наш погляд, є доцільним.

Таким чином, створення викладачем позитивної емоційної обстановки на занятті за допомогою вербальних і невербальних мовних засобів, використання спеціально відібраних текстів, що містять лінгвокультурну інформацію, сприяють активній роботі студентів і підвищенню їх мотивації до навчання, що, в свою чергу, полегшує процес адаптації і освоєння ними нового соціально-культурного середовища, нової мови, нової системи освіти, пристосування до нових кліматичних і побутових умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова М.А., Житкова Н.А. Соціально-психологічна адаптація іноземних студентів першого року навчання у вузі. – 1993. – СПб. – 118с.
2. Кайдалова Л.Г., Черкашина Ж.В. «Адаптація іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах./Методичні рекомендації для викладачів та студентів підготовчих факультетів. – 2014. – Харків. – 47с.
3. Митрофанова О.Д. Принцип діалогу культур в методичному висвітленні / О.Д.Митрофанова // Світ російського слова. – 2005. – №2.
4. Філатова І.І., Мальцева Т.Є. «Вивчення російської мови як засіб адаптації іноземних студентів» /І.І.Філатова//Матеріали II Міжрегіональної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти мовної підготовки іноземних студентів нефілологічних вузів». – 2008. – Луганськ.